

Gemeente van onze Heer Jezus Messias

1. Het begin van deze preek heb ik wel tien keer herschreven. Ik wist niet goed hoe het thema direct zo in uw midden te leggen dat mensen onmiddellijk attent zijn. 'Je moet bij je hoorders aansluiten', zo krijg je dan op college homiletiek van je docent te horen. 'Natuurlijk' ben je dan geneigd te zeggen, maar dan dien je als prediker wel te bedenken dat geen hoorder identiek is aan de andere. Zo zitten er vast mensen in de kerk die de vergeving van de zonden als het hart van hun geloof beschouwen, terwijl anderen vreselijk veel moeite hebben met woorden als 'zonde' en 'schuld'. Dat woord 'schuld' zou helemaal nog wel eens beladen kunnen zijn. We hebben ze in het verleden eindeloos gehoord, in het bijzonder aan het begin van de dienst met schuldbelijdenis en genadeverkondiging. En in de preek werd dat eigenlijk nog eens dunnetjes overgedaan. Ik zal voor mezelf spreken, maar ik kan me maar weinig keren herinneren dat me dat existentieel raakte. Waarom dat niet gebeurde? Omdat het te algemeen, te globaal, te weinig concreet, te dogmatisch gebeurde, zo ervoer ik dat ten minste in mijn jonge jaren. En ik vermoed dat ik daarin niet de enige was. Maar zo op deze manier zeggen, zou je zo snel niet doen. Het ging hier om het hart van het christelijk geloof, zo werd immers keer op keer gezegd. Ik had niet zo het lef om te zeggen dat het wat mij betreft ook wel overgeslagen kon worden, omdat ik er niets mee had.

2. Eigenlijk zou ik vanmorgen het liefst direct met u in gesprek zijn. Nu moet ik dat via de preek doen. Waarom? Om van u te horen hoe u woorden als zonde en schuld, woorden die in deze Stille Week in veel liederen en teksten voorkomen, op dit moment in uw leven waardeert. Praat je daar met mensen over, dan hoor ik nogal eens, niet van iedereen, maar toch wel van een aardig grote groep mensen, dat dat 'zware woorden' zijn. Zo wordt dat tegenwoordig geformuleerd: als 'zware woorden'. Ik begrijp wat ermee bedoeld wordt, maar kan aan de andere kant de zegswijze, dat woord 'zwaar' niet erg plaatsen. Ze zeggen er voor mijn gevoel mee, dat het woorden zijn, die zij zelf niet zo snel meer in de mond zullen nemen, woorden waar ze zelf ook niet goed mee uit de voeten kunnen. Ik hoop dat ik deze mensen zo recht doe. Als dat niet zo is, dan wil ik graag nog eens van ze horen waarom ze dat woord 'zwaar' gebruiken. Toch zit het niet alleen vast op de zwaarte, dunkt me, maar ook op iets anders, en wel dat de mens op die manier altijd zo negatief wordt weggezet. De mens kreeg zo zondag aan zondag te horen dat hij niet deugde. Een zondaar was hij die op Gods genade was aangewezen. Dat het eigenlijk op die manier niet kan: wat ik dan maar noem: aangereikt schuld belijden, dat mag duidelijk zijn.

3. Als u nu zou menen dat ik niks met deze woorden heb, dan hebt u het mis. Mijn moeite zit vooral in de wijze waarop er in de traditie mee is omgegaan. Ze mogen in de kerk dan heel negatief hebben uitgewerkt op grond waarvan mensen tegenwoordig deze woorden niet meer in de mond nemen, omdat ze tot zulk een negatief mensbeeld hebben geleid, kijk je echter nog eens naar die woorden zelf, dan zal je toch eigenlijk moeten zeggen dat het erwoorden zijn, Ja u hoort mij goed: erwoorden zijn het eigenlijk. Omdat het woorden zijn die tot vooronderstelling hebben dat God dingen van mensen verwacht, dat Hij vertrouwen in ze heeft geïnvesteerd. Het zijn woorden die betekenen dat we Hem kunnen teleurstellen, ja zelfs grieven. Het zijn woorden die ervan uitgaan dat er een relatie is, zo gevoelig en kwetsbaar als die tussen twee mensen die van elkaar houden, die elkaar liefhebben. Dus als die woorden niet meer tot ons vocabulaire hoort, dan gaat er iets wezenlijks verloren: en wel de waarheid dat God met ons een relatie heeft, wil, waarin we in staat zijn Hem te verblijden, maar ook om Hem verdriet te doen. Het woord 'zondaar' is een compliment: Je staat bij de Here God zo hoog in aanzien dat je onder de maat kunt leven en tegen je bedoeling in kunt handelen. Een mens is niet zomaar een mens.

4. En dan moet hier in het kader van deze vijfde bede iets gezegd worden over dat woord 'schuld': 'vergeef ons onze schulden'. Want waar gaat het dan over? zo vraag je dan toch? Dat is dan toch minder vaag en algemeen dan u denkt, maar dan moet u dat wel in de context zien van het voorafgaande. Dan opeens worden die schulden concreet. Waar het dan om gaat? Dan gaat het om het contrast met de eerste drie beden. Dat wij met zoveel klem bij God aandringen om de heiliging van zijn naam, de komst van zijn koninkrijk en het geschieden van zijn wil heeft er namelijk mee te maken dat wij graag zelf naam maken, dat we graag koning zijn in ons eigen koninkrijkje en dat we graag onze eigen wil doorzetten. Het punt voor nu: dat we dat niet alleen graag willen, maar ook doen. Kijk daar zullen we nu aan moeten denken, als we bidden: vergeef ons onze schulden, vergeef ons dat we onszelf in de relatie met Hem graag voorop zetten.

5. U merkt wel: met de vijfde bede halen we heel wat overhoop. De woorden 'vergeef ons onze schulden' zijn misschien wel de meest existentiële woorden - in het Onze Vader - die we kunnen uitspreken. Werkelijk alles van ons leggen ze bloot.

Wat zou hier nog aan toegevoegd kunnen worden, aan die bede dat God die schuld ons kwijtscheldt? Is er niet alles mee gezegd? Toch leert Jezus ons meer bidden dan enkel 'vergeef ons onze schulden', namelijk: 'gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren'. Dat het hier niet om zomaar een toevoeging, doch om iets zeer essentieels gaat, blijkt uit de woorden, die Jezus direct na het Onze Vader laat volgen: 'Want indien gij de mensen hun overtredingen vergeeft, zal uw hemelse Vader ook u vergeven; maar indien gij de mensen niet vergeeft, zal ook uw Vader uw overtredingen niet vergeven' (Matteüs 6:14-15). We moeten hier wel met een cruciale zaak te maken hebben dat Jezus er speciaal en - hoe indringend - op terugkomt!

6. Ondertussen is de betekenis van de woorden 'gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren' niet zo gemakkelijk aan te geven. Je zou kunnen denken dat Jezus de vergeving van Godswege afhankelijk stelt van wat wij aan vergeving weten op te brengen. Wanneer we ons realiseren, dat er in het Grieks een voltooid verleden tijd wordt gebruikt: 'gelijk ook wij *vergeven hebben*', wordt de suggestie van een causaal verband nog sterker. Betrekken we de verzen 14 en 15 er nog bij, dan schijnt er zelfs helemaal geen twijfel meer mogelijk te zijn. Kwalificeert het woordje 'indien' onze vergevingsgezindheid niet als conditie, basis voor Góds vergevingsgezindheid?

We zullen dan toch nog eens heel precies moeten kijken. Het beeld is zomaar vertekend en voordat we er goed en wel erg in hebben, zitten we buiten het complete Bijbelse getuigenis.

Wat we in ieder geval moeten zeggen, is dat Jezus in de vijfde bede een zeer nauwe samenhang aanbrengt tussen Góds bereidheid om ónze schuldenaren te vergeven en ónze bereidheid om anderen hun schulden te vergeven. Maar wanneer we uit deze samenhang nu zonder meer concluderen, dat ónze vergevingsgezindheid in een causale verhouding staat tot Góds vergevingsgezindheid, maken we ineens toch wel een hele sprong. Noch in het Grieks, noch in het Nederlands sluit het voegwoord 'gelijk'/'zoals' een oorzakelijk verband in. Het is een kwestie van schakelen, van aaneenvoegen, je kunt nog beter zeggen: het is een kwestie van vergelijken. Vergeef ons onze schulden ... zoals ook wij onze schuldenaren vergeven. Het klinkt als 'Neem aan ons een voorbeeld!'

Laat dit allemaal juist zijn, maar dwingen vers 14 en 15 ons toch niet de sprong te maken, waartoe de vijfde bede op zichzelf genomen dan nog geen directe aanleiding geeft? Met die woorden 'Want *indien* gij de mensen hun overtredingen vergeeft, zal uw hemelse Vader ook u vergeven' kunnen we toch maar één kant op. Op grond van dat '*indien*' wordt het eerste toch regelrecht voorwaarde voor het laatste.

7. Maar voordat we tot deze conclusies komen, wil ik met u naar die andere tekst die ik u voorlas, naar Matteüs 18:21-35, die begint met de vraag van Petrus *hoe vaak* je moet vergeven. En *dát* is eigenlijk al bijzonder, als je bedenkt dat één keer vergeven voor velen van ons al knap lastig is. Petrus heeft het idee dat een aantal keren, zeven maal iemand vergeven al heel behoorlijk is, hoe dan ook er zit wel een grens aan! Kijk, gemeente, en dan krijg je ook hier weer te zien hoe grenzeloos Jezus steeds denkt en vandaaruit handelt. Want dan moet u zijn antwoord, zeventig maal zeven maal, niet verstaan als een manier op toch een grens te trekken, al is die wel heel ver weg, maar dan is zijn antwoord een manier om duidelijk te maken dat er eigenlijk geen grenzen zijn aan vergeving. Dat past daar nu juist ook niet bij!

8. De tekst, die verhelderend kan werken, vinden we in Matteüs 18:21-35 - de gelijkenis over de koning, 'die afrekening wilde houden met zijn slaven'. U kent het verhaal: Een slaaf, die voor maar liefst tienduizend talenten bij zijn heer in het krijt staat en nimmer aan zijn betalingsplichten zal kunnen voldoen, krijgt na een smeekbede om uitstel van betaling van zijn heer te horen, dat hij vrij man is: in één klap wordt heel zijn gigantische schuld hem kwijtgescholden.

Kort na deze ware explosie van vergeving maakt de bewuste slaaf een geweldige scène met een medeslaaf, die hem op zijn beurt wat verschuldigd is. Weliswaar gaat het om een luttel bedrag - honderd schellingen, een paar cent vergeleken bij de tienduizend talenten waar hijzelf nog maar net geleden zo onder gebukt ging - , maar hij is onverbiddelijk. Hij staat erop, dat zijn mede slaaf betaalt, en wel direct. Wanneer deze hem smeekt geduld met hem te hebben, gooit hij hem woedend de gevangenis in. Hij laat niet met zich spotten. Maar de heer, die hem zojuist nog zo vorstelrijk zijn schuld vergeven had, laat evenmin met zich spotten. Op de hoogte gebracht van het incident, laat hij hem direct terugroepen. Dit is de bedoeling niet!

Verontwaardigd bijt hij hem toe: 'Had gij ook geen medelijden moeten hebben met uw medeslaaf, zoals ik medelijden had met u?'

9. Tienduizend talenten zijn hem kwijtgescholden, maar de arme man heeft er niets van begrepen. Overstelt met genade, weet hij niet wat genade is. Dan moet het maar niet doorgaan. Dan moet de vergeving, die hem ten deel is gevallen, maar ongedaan gemaakt worden. Arme man: 'En zijn meester werd toornig en gaf hem in handen van de folteraars, totdat hij hem al het verschuldigde zou betaald hebben'.

Veelbetekenend besluit Jezus zijn gelijkenis met de woorden: 'Alzo zal ook mijn hemelse Vader u doen, indien gij niet, een ieder zijn broeder, van harte vergeeft'. Kijk gemeente, zet de vergeving van Godswege zich niet voort, heeft zij geen verdere effecten, blijft zij een eenzame uitzondering op de regel van keiharde meedogenloosheid - dan is God gedwongen erop terug te komen. Op deze manier heeft ze geen zin, kan ze niet waar zijn. De vergeving, die Hij schenkt, lokt nieuwe vergeving uit, of er is geen sprake van vergeving.

10. Verduidelijkt de gelijkenis van Jezus niet veel met betrekking tot de vijfde bede en de daarop gegeven toelichting: 'Want indien gij de mensen hun overtredingen vergeeft, zal uw hemelse Vader ook u vergeven'? De vergeving, waarmee God ons verrast, geldt alleen, wanneer zij effect sorteert, doorwerkt in ónze vergevingsgezindheid. Voor Jezus spreekt deze reflex onzerzijds op Gods vergevende houding zozeer vanzelf, dat Hij er in de vijfde bede bij voorbaat van uitgaat. Sterker nog: Hij veronderstelt zelfs, dat wij, op het moment dat we bij God om vergeving aankloppen, degenen die ons iets schuldig zijn reeds beladen met genade naar huis hebben gestuurd. De reflex komt al tot stand, voordat de bede om vergeving goed en wel is uitgesproken. Zo'n sterke uitstraling heeft de vergevingsgezindheid van degene, die wij om genade smeken. Evenals in heel het Bijbels getuigenis domineert ook in de vijfde bede en in de toelichting daarop de notie van het goddelijk initiatief der vergeving. Wij zetten de vergeving van Gods kant allerminst in werking, we laten ons erdoor meeslepen en zó wordt ze werkelijkheid voor ons.

11. Het is duidelijk dat we met de vijfde bede behoorlijk moeten uitkijken. Wanneer er niet bij voorbaat de muziek van ónze genade en ónze barmhartigheid in doorklinkt, spelen we met vuur. We doen er goed aan de waarschuwing, die Jezus elders in de Bergrede geeft, ter harte te nemen: 'Wanneer gij dan uw gave brengt naar het altaar en u daar herinnert dat uw broeder iets tegen u heeft, laat uw gave daar, vóór het altaar, en ga eerst heen, verzoen u met uw broeder en kom en offer daarna uw gave' (Matteüs 5:23-24). Niet vergeven schulden - het is erg, ... maar nóg erger is: *tóch* nog niet, *júist* niet vergeven schulden.

In de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest.

*Palmzondag, 28 maart 2010
Bethelkerk, Den Haag-Loosduinen
ds. Nico Riemersma*